

90 години дипломатически отношения между България и Чехословакия

Срещата на Владимир Сис с Томаш Г. Масарик

Отбелязването на 160-годишния юбилей от рождението на Томаш Г. Масарик в брой първи на сп. „Българи“ се явява повод да представим един малко известен епизод от неговия живот – срещата му с Владимир Сис в Прага в началото на 1919 г., броени месеци след края на Първата световна война. Чешкият журналист е първият, който предава на Т. Г. Масарик информация за обстановката в победена България. Българите възлагат големи надежди на тази среща – от една страна те се надяват да разкъсат международната изолация, в която страната им попада след края на войната, а от друга – да получат подкрепа на новата чехословашка държава за сключване на справедлив за България мир по време на предстоящата мирна конференция. Срещата между Владимир Сис и Т. Г. Масарик има и друго важно значение – тя „подготвя почвата“ за установяване на дипломатически отношения между България и Чехословакия.

В началото на Първата световна война намиращият се в България кореспондент на „Národní listy“, чешкият журналист Владимир Сис сътрудничи с нелегалната чешка организация „Maffie“ и едновременно с това полага усилия да убеди българското правителство да се съюзи със Съглашението (Русия, Англия и Франция) и по този начин да помогне на чешките стремежи за освобождение. Както е известно, България свързва съдбата си с Централните сили и в края на войната се озовава в лагера на победените. Владимир Сис посреща края на Първата световна война в България, изпълнен със смесени чувства: *„За нас, които се научихме да обичаме България, настъпи време на вълнение и възбуда. Стихийната ни радост от възкресяването на чешката свобода се покрусяваше при мисълта за страшния погром на България и рухването на нейните народни идеали.“* И наистина, непосредствено след примирието България се оказва окупирана от съглашенски войски, в международна изолация, без никаква външна подкрепа. Затова Владимир Сис, както и новоучреденото през октомври 1918 г. дружество „Българо-чехословашка взаимност“ си поставят за задача да

пробият тази изолация чрез възстановяване и задълбочаване на приятелските връзки между България и новосъздадената чехословашка република, за да може *„в тъмата, която обграждаше тогава България, да се пробие поне едно малко прозорче“*. Дружеството решава да изпрати на президента Т. Г. Масарик поздравителен адрес и в него да опише подробно тежкото положение, в което се намира България след края на войната, и необходимостта от установяване на редовни дипломатически отношения между двете славянски държави. Автор на адреса е поетът Стилиян Чилингиров, проф. Ян Мърквичка го оформя в старобългарски стил, а на Владимир Сис е възложено не само да го преведе, но и да го занесе в Прага. Облечен като чешки военнопленник, Владимир Сис се отправя на път по Коледа. Пътуването е изпълнено с препятствия и трудности. По това време България е напълно изолирана, лишена от каквито и да е железопътни връзки с външния свят. Българската железница открива делегацията до Лом, а на другия ден тя се прехвърля на румънски товарен параход. Времето е студено и неприветливо, делегацията е принудена да остане за известно време

Владимир Сис

във Видин поради дебелия мъгла. Чак на 6 януари 1919 г. тя прекосява границата на Чехословакия. В Бърно Владимир Сис се отделя от групата. За това той си има сериозни сантиментални причини – десет години не е виждал родното си място. В края на 1909 г. той е напуснал Моравия като поданик на император Франц Йосиф II, а сега се връща в новосъз-

Консулството

дадената чехословашка република. Само след няколко дни чешкият журналист отново е на път, в посока Прага, за да изпълни възложената мисия.

Аудиенцията при президента Т. Г. Масарик е насрочена за 28 януари, вторник. Владимир Сис много ясно си спомня този паметен за него ден, защото пресъздава в най-малки подробности атмосферата от срещата с президента: „Точно в 12 часа без 5 минути, на обяд, влязох в първия двор на Храдчани и се заискахвах по широките стълби, които водеха към приемните салони. Личният секретар ме въведе в кабинета, чийто стени бяха обковани със стари гоблени, точно когато удари 12 часа. Край черната писалищна маса стоеше президентът – висок, строен, усмихнат.“ След като Владимир Сис му връчва адреса, Т.Г. Масарик сам подхваща разговор за живота и дейността на своите сънародници в София по време на световната война, особено за чешкия художник проф. Ян Мърквичка и за останалите стари чешки професори. На свой ред Владимир Сис разказва на чехословашкия президент за усилията на Съглашението да предотврати включването на България във войната на страната на Централните сили, както и обстоятелствата, които са допринесли цар Фердинанд и министър-председателят Радославов да вземат съдбоносното за страната решение.

Президентът Масарик изслушва с голямо внимание разказа на Вл. Сис, и дори признава, че взетото от България решение е било с цел единствено осъществяване на стремежите за национално обединение: „Да, това беше съдбоносна крачка, но аз винаги се стараех да вляза в положението на България.

Познавам нейните национални идеали.“ Нещо повече, чехословашкият президент даже споделя, че самият той се е опитал да посредничи за постигане на споразумение по най-спорните въпроси, разговаряйки с министър-председателя Никола Пашич. Според Т. Г. Масарик преговорите са щели да завършат с намиране на компромисно решение, но, както той посочва пред Владимир Сис, „София не дочака. Войната се обяви и сложи край на всичко. Мъчно понасяхме това – всички славяни в един лагер, само българите в противния.“ Въпреки това, продължава Масарик, той никога не е смятал България за неприятел на чехите и затова в нито една своя заповед до чехословашката армия той не я обявява за част от неприятелите на чехи и словаци. В неговите очи българският народ е „прилежен, трудолюбив, неподатлив на сантименталност и безволие.“ Чехословашкият президент признава, че по време на световната война българската външна политика се е ръководила от разрешаването на македонския въпрос. Интересът на чехословашкия президент към този проблем датира още от преди войната – периодичният орган на неговата партия публикува немалко статии за Илинденско-Преображенското въстание. Както самият той посочва: „Познавам добре литературата, която го разглежда, а и съм си съставил лично мнение за него. Съжалявам само, че никога не ми се удаде случай да посетя Македония и България.“

По време на разговора се засяга и другият важен за българите въпрос – тракийският. Чехословашкият президент признава, че загубата на Тракия „е загуба и за славянството“, защото то губи излаза на Егейско море, а най-южните издънки на славянството се денационализират. В тази връзка той изразява оптимизма си, че „поне тракийският въпрос ще се разреши благоприятно за България“.

Същевременно, по време на разговора Т. Г. Масарик не скрива желанието си между двете държави да се установят официални дипломатически отношения и даже да се сключи стопанска спогодба между тях. Не са

много българите, с които Масарик се е срещал лично – един от малцината е проф. Димитър Михалчев, с когото се запознава през 1913 г. По време на разговора Т. Г. Масарик проявява жив интерес към културните, вътрешно-политическите, стопанските и социалните условия в България. Разпитва за университета и академията на науките. В един и половина часа следобед разговорът приключва и той се сбогува с Владимир Сис с думите: „Поздравете нашите съотечественици и господата от „Взаимността“. Благодаря за хубавия адрес. Подгответе почва за завръщане редовни отношения с България.“

Така завършва първата аудиенция на Вл. Сис с Т. Г. Масарик, за която чехословашката телеграфна агенция издава официално съобщение още същия ден. Чешкият журналист не скрива ентузиазма си от срещата,

Посолството в София

защото тя му е предоставила възможността да изгради положителен образ за България пред президента на ползващата се с висок авторитет Чехословакия, и то в момент, когато изтерзаната и унижената от световния конфликт българска държава, се нуждае от подкрепа. Още на другия ден Владимир Сис отива в Храдчани, за да „подготви почвата“ за установяване на редовни дипломатически отношения между двете държави. Съвсем скоро неговата дейност в полза на България дава своите плодове – в началото на май 1919 г. дипломатът от кариерата Рудолф Кунцл Йизерски пристигна в София, за да представлява чехословашката държава в България. – отначало в качеството си на делегат на републиката, а след това и като редовен посланик.

Д-р Красимира Мархалева
по материали от в-к „Мир“ 1930 г.